

Oponentský posudek

Bc. Natalija Něudačina: *Sovětská filmová komedie konce 60. a 70. let.*
Diplomová práce, Katedra filmových studií FF UK 2019, 157 s.

Když Natalija Neudačina poněkoliakrát použila hned v úvodu slovo „komplexní“, poněkud jsem zneklidněl, zvláště když jako výsledek práce slíbila „komplexní zmapování sovětské komediální produkce“ vymezeného období a z pěti stovek natočených komedií toho hodlala dosáhnout prostřednictvím analýzy devíti z nich. Ale zatímco ona už tento výraz nadále nepřipomínala, mně se naopak při četbě neustále vynořoval. Autorčin přístup k jednomu každému analyzovanému filmu má skutečně v jistém smyslu komplexní charakter. Seznámíme se dosti detailně s produkční historií všech titulů, se sérií schvalovacích řízení, s honorářovými sazbami autorů, počtem distribučních kopií i distribučním osudem děl v SSSR včetně reakce filmové kritiky. Dramaturgicky koncipované analýzy se zaměřují na charakteristiku postav v jejich širším kulturním i historickém kontextu, částečně na strukturaci vyprávění na pozadí nezřídka divoce zamotaných příběhových linií, méně pozornosti je věnováno vizuální stránce děl a vlastně i herectví, spíše si tu autorka vypomáhá odkazy na žánrové inspirační zdroje ze světového filmu (slapstick). Protože ji přednostně zajímá vztah této žánrové skupiny k ruské, resp. sovětské populární kultuře, dostane se vydatné pozornosti, módě, zařízení bytů, rodinným automobilům, rozmanitým charakteristickým rekvizitám, zkrátka všem ikonám dobového životního stylu, k němuž autorka všechny filmy průběžně vztahuje. Než ovšem dojde na konkrétní filmy, uvede autorka celou práci vedle metodologického i historického vstupem, představí celkový sovětský produkční modus, ale v globální / komplexní charakteristice i cílovou žánrovou skupinu, a to zčistajasna v charakteristice tak hutné, až působí spíše jako závěrečné zobecnění žánrových rysů po absolvovaných analýzách než jako entrée do celého korpusu. V závěru dojde na ruskou variantu německé „ostalgie“, na fenomén filmových hlášek i na vlnu remaků.

Dále v bodech komentáře, nápady, dotazy...:

- s. 11 – autorka naznačuje možnost vlivu na žánrovou produkci celého východního bloku; v českém případě určitě ne, a nejen vzhledem k animozitě vůči SSSR po roce 1968, ale zejména kvůli silné domácí komediální tradici a potřebě důvěrné, i meziřádkové komunikace s diváky
- neuspokojily mě odkazy na archivní materiály; jsou jen dvojstupňové – dům (třeba Mosfilm) a v něm je jeden papír (třeba zápis z nějaké schůze); předpokládám, že ona

hromada dokumentů v tomto domě je podle nějakého klíče strukturována, třeba do jednotlivých fondů nebo alespoň období, že jsou dokumenty uloženy v číslovaných kartonech neboli: archivní citace jsou neúplné; jinak těžká závist historikům ruského filmu, o takto dokladované produkční historii jednotlivých filmů si v Česku můžeme nechat jenom zdát

- občas by byla na místě kritičtější distance od užívaných zdrojů, jako třeba při užívání nějakých dobových sociologických šetření (s. 35), abychom nenaletěli tehdejší akademickým hrátkám, které se zrovna na půdě sociologických výzkumů pěstovaly v celém sovětském bloku velmi vydatně (v NDR na to šli tou dobou úplně jinak – výsledky jakýchkoliv sociologických šetření byly tajné)
- v oblasti divadla a filmu platí, že *педагог* se do češtiny překládá jako dramaturg
- s. 40 – intenzivně nesouhlasím s tvrzením, že politické vtipy mají za cíl destrukci sociálních vztahů, ty přece naopak posilují; autorka tuto hodně divnou tezi sice přejímá, zdá se, z citované literatury, ale bez jakéhokoliv komentáře
- s. 59 – další doklad autorčiny nedostatečné ostražitosti, resp. kritičnosti při práci s prameny: příslušník KGB měl prý dohlížet na avizované plnění produkčního plánu; to asi sotva, svým nadřizeným se přece zodpovídal za úplně jiné věci, jeho úkolem bylo při natáčení fízlovat, stejně jako tomu bylo u jeho českých kolegů při natáčení filmů v Československu
- občas v textu čtenář narazí na neobvyklý výraz, třeba „tirážní výplata“, výraz je vysvětlen, takže srozumitelný je, ale jde o pojem z účetnictví, který myslím v češtině neexistuje; zejména ovšem mi leží na duši pojem „antagonista“ jako výraz pro hlavní zápornou postavu a protihráče kladného protagonisty; jednak v češtině slovo protagonista či jeho protihráč neobsahují ani v náznaku informaci o kladnosti či zápornosti postavy a jednak v českém dvousvazkovém Slovníku cizích slov je u výrazu antagonist a uveden jediný význam, a to z oboru anatomie (jakýsi svalový úpon)
- reakce filmové kritiky byla charakterizována jen na základě tří filmových periodik, takže když se pak tato tři periodika z nějakého důvodu u některého z filmů odmlčí, reakce filmové kritiky se nekoná
- transkripce ruských jmen a slov neodpovídají pravidlům českého pravopisu pro přepis ruské azbuky do latinky

- zaujal mě výskyt vězeňského argotu v komediích neboli předpoklad jeho široké znalosti u publika; v češtině si vězeňský argot téměř ani neumím představit (něco jako bachař, díra ve smyslu samotka, pryčna?)

Je pochopitelné, že při oné komplexnosti analýz není čas na bůhvíjaké hlubší sondy a jako v rychlíku se tak kolem nás míhají svůdná témata, která ve zvolené koncepci zkrátka nemají nárok na životní prostor – ztělesňování postav kavkazských národů ruskými herci jako zdroj komična u ruského publika, hra Michaila Bulgakova uvádějící za časů Velkého teroru do Moskvy středověkého hrůzovládce cara Ivana IV. řečeného Hrozný, obavy cenzury na počátku 70. let ze zesměšnění Ivana Hrozného a Stalina, rozpor mezi nadšeným přijetím excentrických komedií diváckou veřejností a vlažnými komentáři filmových kritiků, začleňování filmových písniček do komedií jako obligátní znak žánru, v mezinárodním srovnání jev rozhodně žánrově nesamozřejmý etc. Ukazuje se tak, že ona komplexnost taky něco stojí, zvláště když na její oltář padlo i pevné tematické těžiště práce. Není totiž vůbec jednoduché formulovat nad tímto textem základní výzkumnou otázku, od níž by se vše odvíjelo. Proto také nemá celá práce nakonec vlastně v co vyústit a v závěru nezbylo než jen zopakovat již řečené.

Nicméně nechat jasně zazní, že jde o práci velmi nadstandardní úrovně, neobyčejně pečlivou, důkladnou v přípravě. Všechny sledované aspekty mají ujasněné metodologické zázemí a informace jsou čerpány jak z primárních archivních pramenů, tak z aktuální interdisciplinární literatury. Práce se čte díky autorčině stylistické přirozenosti i suverenitě velmi dobře. Text je věcný, neukecaný, jasný v artikulaci myšlenek jak v jednotlivostech, tak i ve svém celku. S hlubokým přesvědčením doporučuji diplomovou práci Nataliji Něudačiny k obhajobě a navrhuji známku **výborně**.

V Praze 24. 1. 2019

Doc. PhDr. Ivan Klimeš